

02. Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi**Yakup YILMAZ¹****Dilek BAYRAKTAR²**

APA: Yılmaz, Y.; Bayraktar, D. (2021). Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 19-34. DOI: 10.29000/rumelide.981484.

Öz

Geçmiş ve bugünkü çalışmaların ışığında meydana getirilen *Türkçe Sözlük*'te evlilik kavram dünyasına ait belirlediğimiz ad ve eylemlerin çokluğu, çeşitliliği, anlamları, köken ve yapıları bize Türkçenin evlilik temelli söz varlığına dair kapsamlı bir bilgi sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türk dili ve kültüründe köklü bir yeri olan evliliğe dair sözcüklerin köken bakımından tasnifini ortaya koymaktır. Çalışmanın problem durumunu; "*Türkçe Sözlük'te -madde başları ile sınırlandırılan- evlilik kavramlarının kökenleri nelerdir?*" sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır: 1) Türkçe Sözlük'te evlilik kavramıyla ilişkili adlar ve eylemler nelerdir? 2) Evlilik kavramları köken bakımından nasıl bir görünüş sergilemektedir? Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği araştırmada doküman analizine yer verilmiştir. Çalışma 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük*'te yer alan evlilik kavramına ilişkin adlar ve eylemler taranarak hazırlanmıştır. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir. Bu kavramlardan 305 sözcük isim sınıfından, 87 sözcük fiil sınıfından, 188'i söz öbeği hâlinde, 1'i de cümle hâlinde sayılmıştır. Evlilik kavramı incelenirken Türkçe kökenli sözcüklerin 215, yabancı kökenli sözcüklerin 153 olduğu, söz öbeği hâlindeki kavramlardan Türkçe + Türkçe kuruluşundakilerin 103, Türkçe ile kurulu yabancı kökenli söz öbeklerinin 63, her iki sözcüğü yabancı kökenli söz öbeklerinin ise 44 olduğu belirlenmiştir. Cümle hâlindeki 1 kavram da yabancı köken + Türkçe kuruluşundadır. Aynı köke sahip 2 kavramın kökeni belli değildir. Çalışmada ele aldığımız sözcüklerin ezici çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu; *Türkçe Sözlük*'teki sözcük hâlindeki evlilik kavramlarında Doğu dillerinden Arapçanın, Batı dillerinden Fransızcanın; söz öbeği hâlindeki kavramlarda Doğu dillerinden yine Arapçanın, Batı dillerinden Yunancanın etkisinin diğer dillere oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Türkçe Sözlük, evlilik kavramı, köken bilimi

Classification of Marriage Concepts in Terms of Origin in the Turkish Dictionary**Abstract**

In the Turkish dictionary, created in the light of past and present studies, the multiplicity, diversity, meanings, origins and structures of the names and actions that we define in the world of marriage concept, provide us with a comprehensive information about marriage-based vocabulary of Turkish. The aim of this study is to reveal the classification of words about marriage in terms of origin, which have a deep-rooted place in Turkish language and culture. The question, "What are the origins of the concepts of marriage in the Turkish dictionary-limited by the heads of articles?" forms the problem sentence of the study. The sub-problem sentences of the study are: 1) What are the names and actions associated with the concept of marriage in the Turkish dictionary? 2) How do the concepts of marriage appear in

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD. (İstanbul,Türkiye). yilmazyakupbey@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6230-8850 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 16.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981484]

² Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, (İstanbul,Türkiye). dilekbayraktar22@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-2076-4724.

terms of origin? Document analysis was included in the study, which adopted a qualitative research approach. The study was prepared by scanning the names and actions related to the concept of marriage in the TDK Turkish dictionary published in 2011. 581 names and acts have been found to have passed as per article on the concept of marriage. Of these concepts, 305 words were counted from the noun class, 87 words were counted from the verb class, 188 were counted as phrases and 1 was counted as sentences. While examining the concept of marriage, it was determined that the words of Turkish origin were 215, words of foreign origin were 153, the words in Turkish + Turkish constitution of the phrasal concepts were 103, the foreign-origin phrases established in Turkish were 63, and the phrases of both words were foreign. One concept in sentence form is in the foundation of foreign origin + Turkish. The origin of 2 concepts with the same root is not clear. We see that the overwhelming majority of the words we consider in the study are of Turkish origin; In the lexical concepts of marriage in the Turkish Dictionary, Arabic from Eastern languages, French from Western languages; In phrasal concepts, we see that the influence of Arabic from Eastern languages and Greek from Western languages are more than other languages.

Keywords: Turkish Dictionary, the concept of marriage, the science of origin

Giriş

Bir dilin söz varlığını temel alarak kavramı “bir sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler” biçiminde niteleyebiliriz. Bunlardan bir bölümü bir nesneyi, bir niteliği; bir bölümü de bir olayı, bir oluş ya da devinimi gösterir (Aksan, 2009, s. 41). *Bekâr, nikâh, dul, sözlü, nişanlı, sağdıç, gerdek, kılıbık, zevce* kavramları adları işaret ederken; *sözlenmek, evlenmek, boşanmak, boynuzlamak* kavramları eylem adlarını yahut eylemleri gösterir.

Varlık ile adı arasındaki ilişkide dilcilerin ürettiği bilgilere göre, bir dilin söz varlığı, yani sözlük öğeleri, o dilde zaten mevcut öğeleri ses-biçim ya da anlamca değiştirme veya başka dillerden alıntılama gibi başlıca iki kaynağa dayanmaktadır. Bu yüzden, her dilin söz varlığı, iç öğeler ve dış öğeler diye ikiye ayrılır. İç öğeler, dil toplumunun kendi ürettiklerinin, dış öğeler ise, dil toplumunun başkalarından öğrendiklerinin adlarıdır (Karaağaç, 2013, s. 532).

Geçmiş ve bugünkü çalışmaların ışığında meydana getirilen *Türkçe Sözlük*'te evlilik kavram dünyasına ait belirlediğimiz ad ve eylemlerin çokluğu, çeşitliliği, anlamları, köken ve yapıları bize Türkçenin evlilik temelli söz varlığına dair kapsamlı bir bilgi sunmaktadır.

Araştırmada evlilik kavramlarının iç öğeler bakımından ne kadar zengin olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bunun sebepleri arasında Türk toplumunun evlilik ve aile kurumlarına verdiği önemi gösterebiliriz. Dış öğeler bakımından ise sözcüklere yüklenen yan anlamlar dikkat çekicidir. Örneğin *mürüvvet* sözcüğü kaynak dilde ‘erkeklik, mertlik, yücelik, cömertlik’ anlamlarına gelirken Türkçede ‘bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç’ anlamıyla kullanılmaktadır.

Bir dilde yabancı sözcüklerin bulunması o dilin fakirliğini değil, aksine zenginliğinin göstergesidir. Bilginin biricik ve vazgeçilmez ögesinin sözcük ve onun işaret ettiği kavram olduğunu hatırlayacak olursak yeni sözcük yapımında alıntı yolunun tercih edilmesini toplumların birbirleriyle ne denli iletişim hâlinde olduklarının ve bilgi alışverişinde bulduklarının bir göstergesi olarak kabul etmemiz yerinde olacaktır.

1. Evlilik kavramı ad ve eylemleri

<p>Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

Bu araştırma, 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük* taranarak oluşturulmuştur. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir. Bu kavramlardan 305 sözcük isim sınıfından, 87 sözcük fiil sınıfından, 188'i söz öbeği hâlinde, 1'i de cümle hâlinde sayılmıştır.

1.1. Kendi dilinden ad verme ve eylem adları

Türkçenin yapısı bakımından geniş türetme ve birleştirme olanaklarına sahip bir dil olması ona ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü verir. Bunu en eski yazılı belgelerimizden itibaren izlemek mümkündür (Erol, 2002, s. 41-42).

TS'de sadece '*evlenmek/evlilik*' ve '*boşanmak*' sözcüklerinden hareketle oluşturulmuş ve madde başı saydığımız kavramların (sözcük ve söz öbeği) sayısının toplamı 61'dir.

Türkçenin yan anlamlar oluşturmada ve birleştirmede zenginliğini ortaya koyması bakımından evlilik kavramıyla ilişkilendirdiğimiz şu örnekler de oldukça dikkat çekicidir: '*almak*', '*adaklı*', '*ağırılık*', '*altın yıl*', '*askı*' '*balayı*', '*başlık*', '*benimki*', '*beşik kertiği*' '*boynuzlu*', '*bürük*' '*duvak düşkün*', '*el kapısı*', '*elkızı*', '*eloğlu*', '*evli barklı*' '*geyik*', '*görümlük*', '*ilk göz ağrısı*', '*kız kuruşu*', '*koltuk*', '*seninki*', '*uzatmalı sevgili*' '*varmak*', '*vermek*' '*yaldızlamak*' vb.

1.2. Yabancı dilden alma

Araştırmamızda, evlilik kavramına ilişkin adların büyük çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu, alıntı sözcüklerin en çok Arapça ve Farsça kökenli olduğunu; bunu takiben Fransızca, İtalyanca, Yunancadan ve az sayıda Moğolca, İngilizce ve diğer dillerden de sözcük alındığını belirledik.

Türkçe çoğunlukla alıntılacağı bir dildeki sözcüğü o dildeki fonetiği ve morfemiyle değil, kendi bünyesindeki ses ve biçimsel unsurlarla kaynaştırmak veya birleştirmek yoluyla değiştirerek almıştır. Bu kazanımlar kimi zaman sözcüğün anlamının farklılaşmasına, birden fazla anlamda kullanılmasına imkân sağlamıştır. Örneğin Arapçadan alınan *cihaz* sözcüğü, temelde '*herhangi bir şeyi yapmaya yarayan alet, aygıt*' anlamındayken; *çeyiz* örneğinde '*düğün yapmak için gereken hazırlıklardan birinin adı*'ni ifade eder hâle gelmiştir (Kara, 2011, s. 138).

Türkçenin etkileşimde olduğu bu vb. dillerin söz varlığında da evlilik kavramına ilişkin Türkçeden geçen sözcükler bulunmaktadır. Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nden hareketle tespit ettiğimiz *ağırılık* (s. 12), *âşık* (s. 48), *baba* (s. 61), *bekâr* (s. 96), *çeyiz* (s. 195), *düğün* (s. 266), *dünür* (s. 267), *hanım* (s. 347), *kadın* (s. 412), *karı* (s. 450), *kuma* (s.543), *nikâh* (s. 641), *yâr* (s. 907), *yavuklu* (s. 917), *yüzük* (s. 940), *zina* (s. 953) sözcüklerini örnek gösterebiliriz.

2. Yöntem

Bu araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 217). Forster (1995) doküman analizinin; dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere belli başlı beş aşamada yapılabileceğini belirtmiştir (Aktaran Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 223).

Çalışma 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük*'te yer alan evlilik kavramına ilişkin adlar ve eylemler taranarak hazırlanmıştır. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir.

3. Evlilik kavramlarının köken bakımından incelenmesi

3.1. Sözcük hâlindeki kavramların kökenleri

3.1.2. Türkçe

TS'de evlilik kavramına ilişkin 215 Türkçe kökenli sözcük yer almaktadır:

adaklanma	bey	boydak	duvaklanma
adaklanmak	bırakmak	boynuzlama	duvaklanmak
adaklı	bizimki	boynuzlamak	duvaklı
adaksız	boşama	boynuzlanma	duvaksız
ağırlama	boşamak	boynuzlanmak	düğün
ağırlık	boşandırılma	boynuzlatma	düğüncü
ağıt	boşandırılmak	boynuzlatmak	düğüncülük
aldatmak	boşandırma	boynuzlayış	düğünsüz
almak	boşandırmak	boynuzlu	dünür
analık	boşanılma	bula	dünürcü
aranmak	boşanılmak	bürük	dünürcülük
askı	boşanış	deri	dünürlük
ayrılık	boşanma	dernek	dürü
ayrılmak	boşanmak	dul	düzgüncü
bacanak	boşatılma	dulluk	düzgüncülük
bacanaklık	boşatılmak	duvak	ece
balayı	boşatma	duvakçı	elçek
baldız	boşatmak	duvakçılık	elçekli
başlık	boşattırma	duvaklama	elti
benimki	boşattırmak	duvaklamak	eltelik

er	evlenme	kadınsızlık	kocalı
ergen	evlenmek	kalak	kocalık
erkek	evli	kalık	kocalılık
erkekli	evlilik	kalıklık	kocasız
erkeksiz	gelin	kalın	kocasızlık
erkeksizlik	gelinlik	kapama	koltuk
ersemek	gelinlikçi	kapatma	koltukçu
ersiz	gelinlikçilik	kapatmak	kuma
ersizlik	geyik	karı	kumalı
eş	gezeleme	karılı	kumasız
eşli	gönüllü	karılık	kurum
eşlik	görücü	katkı	ocak
eşlilik	görücülük	kayın	odalık
eşsiz	görümce	kayınlık	oğulluk
ev	görümcelik	kazak	okumak
evdeş	görümlük	kazaklık	okunmak
evdeşlik	güveyi	kepez	okuntu
everme	güveyilik	kılavuz	okuyucu
evermek	hanım	kılıbık	okuyuculuk
evlendirilme	hatun	kılıbıklaşma	onunki
evlendirilmek	ini	kılıbıklaşmak	ortak
evlendirme	istemek	kılıbıklık	saçı
evlendirmek	isteşmek	kırık	sağdıç
evlenilme	kaçmak	kızlık	sağdıçlık
evlenilmek	kadın	kişi	seninki
evleniş	kadınsız	koca	sevgili

sevgililik	takmak	yapmak	yazmak
sözleme	toyucu	yavuklama	yenge
sözlemek	üvey	yavuklamak	yengelik
sözlenme	varmak	yavuklanma	yetişkin
sözlenmek	vermek	yavuklanmak	yol
sözlü	yağlıkçı	yavuklu	yoldaş
sözlülük	yaldızlamak	yavukluluk	yuvalanmak
takı	yapıştırma	yazıcılık	

3.1.3. Arapça

TS'de 94 sözcük Arapça kökenlidir:

adam	cihaz	hülle	mücerret
adamsız	çeyiz	hülleci	mürüvvet
adamsızlık	çeyizci	hüllecilik	nikâh
aile	çeyizcilik	ihanet	nikâhlama
akit	çeyizli	izdivaç	nikâhlamak
âşık	çeyizlik	karabet	nikâhlanış
âşıklı	çeyizsiz	kismet	nikâhlanma
âşıklık	deyyus	mabude	nikâhlanmak
âşıktaş	deyyusluk	mahrem	nikâhlayış
âşıktaşlık	ehil	melike	nikâhlı
avrat	harem	metrukiyet	nikâhlık
ayal	haremlik	mihr	nikâhlılık
ayvaz	helal	muaşaka	nikâhsız
bekâr	helalli	musahiplik	nikâhsızlık
bekârlık	helallik	muta	rahibe
cemiyet	herif	mutallaka	rahip

refik	sıhriyet	talak	zevcelik
refika	sultan	talip	zevç
ruhbaniyet	sülale	talipli	zılgıt
sefire	şartlı	taliplik	zifaf
sevdalı	şerbet	taliplilik	zina
sevdalılık	taallukat	teehhül	
seyyibe	taaşşuk	tezevvüç	
sıhri	taç	zevce	

3.1.3.1. Kürtçe < Arapça

berdel

3.1.4. Farsça

TS'de 24 sözcük Farsça kökenlidir:

babalık	gerdek	nişanlı
canan	keşiş	nişanlılık
cananlık	nişan	nişanlılık
çift	nişanlama	paçalık
damat	nişanlamak	piç
damatlık	nişanlanış	piçlik
dost	nişanlanma	yâr
enişte	nişanlanmak	yârlık

3.1.5. Fransızca

TS'de 15 sözcük Fransızca kökenlidir:

alyans	jübile	markiz
düşes	kontes	matmazel
düşeslik	madam	metres
garsoniyer	madama	metreslik

prenses

prenseslik

vikontes

3.1.6. İngilizce

TS'de 4 sözcük İngilizce kökenlidir:

mis

misis

3.1.6.1. Fransızca < İngilizce

flört

partner

3.1.7. İtalyanca

TS'de 4 sözcük İtalyanca kökenlidir:

familya

konfeti

korte

3.1.7.1. Fransızca < İtalyanca

gondol

3.1.8. Kıptice

TS'de Kıptice 1 sözcük yer almıştır:

gacı

3.1.9. Latince

TS'de 2 sözcük Latince kökenlidir:

imparatoriçe

imparatoriçelik

3.1.10. Moğolca

TS'de 2 sözcük Moğolca kökenlidir:

ağa

bayan

3.1.11. Sırpça

TS'de 2 sözcük Sırpça kökenlidir:

kraliçe

kraliçelik

3.1.12. Yunanca

TS'de 4 sözcük Yunanca kökenlidir:

drahoma

kerata

efendi

manita

3.1.13. Hausa dili

TS'de 1 sözcüğün kökeni Hausa dilindedir:

zamazingo

3.2. Söz öbeği hâlindeki kavramların kökenleri**3.2.1. Türkçe + Türkçe**

TS'de 103 söz öbeği bu kuruluştadır:

altın yıl	boşatabilmek	çok eşli	el kapısı
altıparmak	boşatılabilme	çok eşlilik	elkızı
başı bağı	boşatılabilmek	çok karılı	eloğlu
başı bütün	boşayabilme	çok karılılık	er ekmeği
bekleme süresi	boşayabilmek	çok kocalılık	erkekevi
beşik kertiği	boşayıverme	dışarıdan evlenme	ev bark
beşik kertme	boşayıvermek	dış evlilik	evlendirebilme
boşanabilme	boynuzlayabilme	dıştan evlilik	evlendirebilmek
boşanabilmek	boynuzlayabilmek	duvak düşkünü	evlenebilme
boşanıverme	boynuzlayabilmek	düğünçübaşı	evlenebilmek
boşanıvermek	cicianne	düğün dernek	evli barklı
boşatabilme	cicimayı	düğünevi	evlilik birliği

evlilik dışı	ilk göz ağrısı	kaynanalık	tek evli
evlilik sözleşmesi	kan ayaklı	kaynata	tek evlilik
gelin abla	kanı ayaklı	kaynatalık	uzatmalı sevgili
gelin alıcı	karabaş	kırık dölü	üçten dokuza
gelinlik kız	karı ağızlı	kizevi	üvey ana
gözü dışarıda	karı ağızlılık	kız kurusu	üvey anne
gümüş yıl	karı koca	koltuğa girme	üvey çocuk
güveyi yemeği	karı kocalık	kuşak bağlama	üvey kardeş
hanımanne	karılı kocalı	küçük hanım	üvey kız
iç evlilik	karısı ağızlı	küldöken	üvey oğul
iç güveyi	karısı ağızlılık	oğlanevi	yazıcı kadın
iç güveyilik	katır karı	söz kesimi	yol kardeşliği
iç güveyisi	kayınço	tek eşli	yüz görümlüğü
içten evlilik	kaynana	tek eşlilik	yüz yazısı

3.2.2. Türkçe + Arapça

TS'de 11 söz öbeği bu kuruluştadır:

boşanma davası	ev adamı	gelin havası	üvey evlat
boşanma ilamı	evlilik akdi	hanım evladı	yıldırım nikâhı
düğün hamamı	gelin hamamı	kayınvalide	

3.2.3. Arapça + Türkçe

TS'de 7 söz öbeği bu kuruluştadır:

bekâr odası	hayat arkadaşı	kısmet kapısı
dünyaevi	kavletmek	
gayret kuşağı	kına gecesi	

3.2.4. Türkçe + Farsça

TS'de 22 söz öbeği bu kuruluştadır:

ağız nişanı	düğün pilavı	kayınbaba	kayınvalidelik
başlık parası	düğün yahnisi	kayınbabalık	kız kilimi
boş kâğıdı	karım köylü	kayınbirader	uzatmalı nişanlı
boyunduruk parası	karısı köylü	kayınbiraderlik	üvey baba
cicibaba	karısı köylülük	kayınpeder	
düğün çorbası	kaşık düşmanı	kayınpederlik	

3.2.5. Farsça + Türkçe

TS'de 16 söz öbeği bu kuruluştadır:

baba yerli	çöpçatanlık	köroğlü	nişanlayıvermek
baba yerlilik	çöpsüz üzüm	nişanlayabilme	nişan yüzüğü
çeşnicibaşı	kemer bağlama	nişanlayabilmek	paça günü
çöpçatan	kör ocak	nişanlayıverme	servi boylu

3.2.6. Türkçe + Moğolca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

gelinlik çağı

3.2.7. Moğolca + Türkçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır.

yasak ilişki

3.2.8. Türkçe + İtalyanca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

düğün salonu

3.2.9. Türkçe + Ermenice

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır.

gelin teli

3.2.10. Ermenice + Türkçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

telli duvaklı

3.2.11. Türkçe + Yunanca

TS'de 2 söz öbeği bu kuruluşadır:

düğün alayı

gelin alayı

3.2.12. Arapça + Arapça

TS'de 19 söz öbeği bu kuruluşadır:

aile saadeti	imam nikâhı	muta nikâhı	nikâh memuru
belediye nikâhı	imam nikâhlı	müzmin bekâr	resmî nikâh
gayrimeşru	kasap havası	müzmin bekârlık	talakıselase
gayrimeşruluk	medeni hâl	nesebi gayrisahih	veledizina
ilanaşık	medeni nikâh	nesebi sahih	

3.2.13. Arapça + Farsça

TS'de 4 söz öbeği bu kuruluşadır:

bekârthane	helalzade
haramzade	izinname

3.2.14. Arapça + Sanskritçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

nikâh şekeri

3.2.15. Arapça + İtalyanca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

aile gazinosu

3.2.16. Moğolca + Arapça

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

yasak aşk

3.2.17. Farsça + Arapça

TS'de 4 söz öbeği bu kuruluştadır:

nişan halkası	namahrem
řebiarus	namahremlik

3.2.18. Farsça + Farsça

TS'de 3 söz öbeği bu kuruluştadır:

çifte kumrular
hanuman
namzet

3.2.19. Yunanca + Farsça

TS'de 2 söz öbeği bu kuruluştadır:

efendibaba
efendibabacık

3.2.20. Yunanca + Fransızca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

arřidüşes

3.2.21. Yunanca + Yunanca

TS'de 8 söz öbeği bu kuruluştadır:

egzogami	monogam	poliandri	poligami
endogami	monogami	poligam	polijini

3.3. Cümle hâlindeki kavramların kökenleri

3.3.1. Farsça + Türkçe

taygeldi

Sonuç

Yazı dilimizin ilk örneklerinden itibaren takip edebildiğimiz evlilik kavramları Türkçenin söz varlığında önemli bir yere sahiptir ve iç ögeler bakımından çok zengindir. Bu kavramlar içerisinde yabancı dillerden alıntı sözcükler olduğu gibi Türkçeden de başka dillere geçmiş olanlar mevcuttur.

Araştırmada evlilik kavramlarının köken bakımından incelemesine göre yapılan tasniflerde Türkçe kökenli sözcüklerin 215, yabancı kökenli sözcüklerin ise 153 olduğu tespit edilmiştir. Sözcük hâlinde saydığımız yabancı kökenli sözcüklerden 94'ü Arapça, 1'i Hausa dili, 24'ü Farsça, 15'i Fransızca 4'ü İngilizce, 4'ü İtalyanca, 1'i Kıptice, 2'si Latince, 2'si Moğolca, 2'si Sırpça, 4'ü Yunanca kökenlidir.

Hısım sözcüğünün kökeni tespit edilememiştir. XIV. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesinde kullanılan kelimenin kökü belli değildir (Ayverdi, 2011, s. 504).

Türkçe Sözlük'te söz öbeği oluşturan kavramlar köken bakımından incelenmiş ve şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:

Türkçe + Türkçe	103	Arapça + Arapça	19
Türkçe + Arapça	11	Arapça + Farsça	4
Arapça + Türkçe	7	Arapça + Sanskritçe	1
Türkçe + Farsça	22	Arapça + İtalyanca	1
Farsça + Türkçe	16	Moğolca + Arapça	1
Türkçe + Moğolca	1	Farsça + Arapça	4
Moğolca + Türkçe	1	Farsça + Farsça	3
Türkçe + İtalyanca	1	Yunanca + Farsça	2
Türkçe + Ermenice	1	Yunanca + Fransızca	1
Ermenice + Türkçe	1	Yunanca + Yunanca	8
Türkçe + Yunanca	2		

Söz öbeği hâlindeki kavramlardan Türkçe + Türkçe kuruluşundakilerin 103, Türkçe ile kurulu yabancı kökenli söz öbeklerinin 63, her iki sözcüğü yabancı kökenli söz öbeklerinin ise 44 olduğu belirlenmiştir.

Cümle hâlindeki madde başının kökeni incelendiğinde Farsça + Türkçe kuruluşunda olduğu belirlenmiştir.

Sonuç itibarıyla çalışmada ele aldığımız sözcüklerin ezici çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu; kültürel etkileşimle Doğu ve Batı dillerinden geçen sözcüklerin dahi Türkçenin etkisinde kaldığını; şekil, ses ve anlam yönüyle Türkçeye birleşip kaynaştığını, iç içe geçtiğini görmekteyiz. Bu durum Türkçenin türetme ve birleştirme gücünün bir sonucudur.

Türkçe Sözlük'teki sözcük hâlindeki evlilik kavramlarında Doğu dillerinden Arapçanın, Batı dillerinden Fransızcanın; söz öbeği hâlindeki kavramlarda Doğu dillerinden yine Arapçanın, Batı dillerinden Yunancanın etkisinin diğer dillere oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Evlilik kavramı din olgusu ile çok ilgili olduğundan özellikle Arapçanın bu kavram üzerinde Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki tesirini göz ardı etmememiz gerekmektedir. Ayrıca Fransızca ve Yunancadan geçen kavramların daha çok kendi kültürümüzde olmayan fakat evlilik kavramıyla ilişkilendirdiğimiz âdet ve unvanları yahut bazı terimleri karşılamak amacıyla dilimizin söz varlığında yer aldığını belirtmeliyiz.

Kaynakça

- Akderin, F. (2012). *Latince Sözlük*. İstanbul: Say.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin.
- Aksoy, A. (2003). *Yunanca-Türkçe Türkçe-Yunanca Sözlük*. İstanbul: Alfa.
- Arat, R. R. (2006). *Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki Atebetül-Hakayk*. Ankara: TDK.
- Atalay, B. (1992). *Divanü Lûgat -İt- Türk Tercümesi* (Cilt III). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Atalay, H. (2004). *İngilizce-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2 b.). İstanbul: Kubbealtı-Milliyet.
- Baalbaki, R. (1995). *al-Mawrid a Modern Arabic-English Dictionary*. Beyrut: Dar El-İlm.
- Bangi, İ. (1971). *Farsça Dil Bilgisi Grameri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London : Oxford University Press.
- Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kabalcı.
- Dindic, Slavoljub; Teodosijevic, Mirjana; Tanaskovic, Darko. (1997). *Türkçe-Sırpça Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.
- Erol, H. A. (2002). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri (Doktora Tezi)*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi .
- Fîrûzâbâdî. (1852). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 1). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Fîrûzâbâdî. (1853). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 2). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Fîrûzâbâdî. (1855). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 3). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü Birinci Cilt A-N*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İzoli, D. (1992). *Ferheng Kurdi-Türki Tırki-Kurdi*. İstanbul: Deng.

- Kara, M. (2011). *Ayrı Düşmüş Kelimeler*. İstanbul: Kesit.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. (G. Karaağaç, Çev.) Ankara: TDK.
- Li, Y. S. (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*. İstanbul: Simurg.
- Nadelyayev V. M., Nasilov D. M., Tenişev E. R., Şçerbak A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar*. Leningrad: Instatelstvo "Nauka".
- Parker, P. M. (2008). *Webster's Armenian-English Thesaurus Dictionary*. San Diego: ICON Group International.
- Sarı, M. (1980). *el-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: Bahar.
- Steingass, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (New Printed b.). Beirut: Typopress.
- Tanış, A. (2004). *İtalyanca-Türkçe Büyük Öğretici Sözlük*. İstanbul: İnkılâp.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1965). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt II-B). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1969). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt IV-D). Ankara: Türk Dil Kurumu .
- TDK. (1972a). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt V E-F). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1972b). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt VI-G). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1975). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt VIII-K). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1982). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt XII Ek:1). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tietze, A. (2002). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Birinci Cilt A-E*. İstanbul-Viyana: Simurg.
- Timurtaş, F. K. (2014). *Osmanlı Türkçesine Giriş* (Cilt 1). İstanbul: Alfa.
- Topaloğlu, B., & Karaman, H. (2005). *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*. İstanbul: Ensar.
- Topaloğlu, B., & Karaman, H. (2013). *Arapça-Türkçe Yeni Kamus* (23 b.). İstanbul: Ensar.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yurdakul, D. (2011). *Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.